

2012. 06. 06. Domán Sije

Zsidóság - alapok – 1. rész - a zsidó irodalom alapkönyvei -

Vesinántám levánechá (ושיננתם לבניך), vagyis: tanítsd meg gyermekeidnek.

Kiddusin 30a oldalán az szerepel, hogy úgy taníts, hogy a tanuló a kérdésre gondolkodás nélkül tudjon válaszolni. Amit tanult, azt értse, és tudja. A következőkben azokat a dolgokat tárgyaljuk, amik elengedhetetlen fontosságúak a zsidók életében.

Salamon király mondja, hogy az élet fája nem más, mint a *Tóra*: עץ חיים היא (éc chájim hi). A Tóra hozzáköti az embert, az élethez. A Tóra egy „élő” fa (folyamatosan nő és gyarapszik). Mindegyik korban újabb és újabb hajtásai, levelei, virágai és gyümölcsei nőnek. Mindig újabb és újabb tanítást tudunk kiolvasni a Szent Szövegből.

A hagyományunk két nagy csoportra oszlik. Az első az írásbeli tan - תורה שבכתב (**tóra sebichtáv**), ami a következő részekből áll:

Mózes öt könyve – תורה (Tóra)

Próféták – נביאים (Neviim)

Szent iratok – כתובים (Ketuvim)

Ebből kapjuk a תנך (**Tanach**) szót, ami az egész „Ó-testamentum”.

A másik nagy csoport a szóbeli hagyomány, aminek alapja a *Misna* - משנה. Rabbi Jehudá hánászi a 3. sz.-ban javasolta, hogy a szóbeli hagyományokat írják le, ő összegezte, csoportosította. Ez volt a tanaita korszak vége, a misna bölcsei a tanaiták.

Misna szerkezete:

Hat rendje van („Sász” = sisá szidré misná) ששה סדרי משנה = שׁוׁס

Az első: זרעים (zeráim), aminek jelentése: magok. Ebben a rendben az Izrael földjére vonatkozó mezőgazdasági törvényekről tanulhatunk. A szegényeknek, kohénoknak, és lévítáknak való különböző juttatásokról is szó van benne. Első traktátusa a Beráchot, ami az áldásokkal foglalkozik.

Második: מועד (moéd), ami ünnepeket jelent. A Szombatot és más ünnepeket tárgyal.

Harmadik: נשים (násim), ami a női témákat írja le, olyan részeket, amikben a nő is szerepet játszik: házasság, válás, stb.

Negyedik: נזיקין (nezikin), ami károkat jelent: a jogi törvényeket fejt ki.

Ötödik: קדשים (kodásim), aminek a fordítása, hogy szentség. A Szentélyt és az áldozatokat írja le.

Hatodik: טהרות (táhárot), ami a tisztasággal és tisztátalansággal foglalkozik.

Ma már a misna nagy része nem aktuális, mert nincs Szentély, illetve mert nem Izraelben él a zsidóság nagy része, így jelenleg csak tanulmányaink során foglalkozunk ezekkel a törvényekkel.

Talmudból kétféle van: תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי. A jeruzsálemi és a babilóniai. (A jeruzsálemi nem olyan részletes, mint a babilóniai.) A Talmud nem más, mint a fent említett misna és annak a magyarázata, a téma részletes tárgyalása, a *gemará*. Felépítése: minden rövid misna szakaszt követi a gemará kifejtése.

A talmudi bölcseket amoraitáknak hívják. Ez az amorita korszak (és a Talmud) a 6. században zárul le. A Talmud három fő témával foglalkozik:

Tanach értelmezése – מיקרא (mikrá)

Gyakorlati törvényekkel foglalkozó részek – הלכה (háláchá)

Mesék, elbeszélések, amik magukba foglalják a zsidó filozófiát, gondolkodást talmudi nyelven – אגדתא (ágádtá)

Háláchá a Talmudtól napjainkig

Rif (ר״י) - meghagyta a Talmud menetét, de döntéshozásra alkalmasabbá tömörítette. Talmud kivonatot csinált.

Rambam – Rabbi Mose ben Maimun (רמב״ם - רבי משה בן מימון). Felépít egy új, 14 részből álló struktúrát (12. század második fele). Megírja a **t-misná torá** (משנה תורה). Egy oldalról, érthetővé teszi a kor emberének, a nehezen található és nehezen alkalmazható talmudi törvényeket. A szabályokat leírja egyszerűen. Minden témakört átvesz, rendszerez. Új háláchá kódexet alkot. Másrészt a tömörsége és tiszta nyelvezete nagyon nagy mélységeket rejt magában, ezért is, a későbbiekben talán erre a műre íródott a legtöbb kommentár.

Tur (Árbáá Turim) - Rabi Jáákov Ben Áser (ארבעה טורים - רבי יעקב בן אשר - ט״ו)

A 14. század első felében keletkezett. Új struktúrát hoz létre. Kihagyja az ő korában már nem használt törvényeket. Könyvét négy részre osztja. (Később majd a Sulchan Aruch is ezt a felosztást fogja alkalmazni, amit a későbbiekben részletezünk.) Összegzi és dönt az öt megelőző kommentárok és döntvényhozók alapján.

Ehhez a munkához ír kommentárt (16. század) **Bét Joszéf** (בית יוסף) néven Joszéf Káro (יוסף קארו), amikből csinál egy kivonatot és **Sulchán Áruch**-nak (שלחן עורך) **nevezi el**. Ebben ugyanaz a szándék vezérli, mint elődeit, hogy világos, tömör, átlátható és gyakorlatban alkalmazható háláchá kódexet kapjon az olvasó a kezébe. A Tur, és a Sulchán Áruch részei:

Hétköznapi, ünnepi törvények - ארח חיים

Tilos és megengedett dolgok (kórság, vágás stb.) - יורה דעה

Jogi témák - חושן משפט

Házasság, válás stb. - אבן העזר

Káro rabbi Cfáton élt, amikor megszerkesztette ezt a könyvet. A Sulchán Áruch törvényei a szefárd világ döntéseit és szokásait tükrözi. Kortársa, **רבי משה איסרליס** (Rabbi Mose Iszerlisz) Krakóban egy hasonló művet akart készíteni, de Káro rabbi hamarabb megjelentette, így csak ahhoz írt kiegészítéseket (*hágáhot*), melyekben az askenáz szokásokat, döntéseket írja hozzá a Sulchán Áruch szövegéhez, azokon a helyeken, ahol az eltér a szefárdtól.

Készült a Sulchán Áruchból egy rövidebb verzió is a 19. században, a **Kicur Sulchán Áruch** (קיצור שלחן עורך). Ezt Slomo Ganzfried, ungvári rabbi alkotta meg. Ebben összegzi a Sulchán Áruchtól napjaiig született döntéseket.

1930-as években Choféc Cháim megírta a **משנה ברורה** (**Misná Brurá**)-t, Rodinban. Ez a Sulchán Áruch első kötetének a kommentárjaiból készült kivonat, összegzés. Ma talán ez a legelterjedtebb háláchikus alapmű, amiből a tanulók megszerezhetik a mindennapi törvényekhez az alapfogalmakat és a részletes és világos háláchikus döntéseket is.